

ВПЛИВ ХРИСТІЯНСЬКОЇ РЕЛІГІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті розкрито актуальні питання впливу християнської віри на формування правосвідомості громадян. Подано характеристику основ православного та католицького віровчення, де визначається поняття добра і зла, суспільно небезпечної поведінки та співвідношення норм Святого Писання з нормами кримінального права та кримінології.

Ключові слова: релігія, християнство, православ'я, католицизм, норма, правосвідомість, суспільна безпека.

І. Вступ

Християнами в сучасному світі прийнято вважати послідовників вчення І. Христа, тобто заповідей, сказаних ним притч і вчинків, описаних у чотирьох Євангеліях (Матвія, Марка, Луки, Іоанна) Нового Завіту. Насправді І. Христос є одним з виконавців волі Бога (Яхве, Саваота), його сином. Христос означає месія, тобто рятівник.

Явившись людям, Ісус навчав як можливо-владний (Матвія 7:29). У його вченні очевидна спадкоємність зі Старим Завітом, інакше воно не називалося б Новим Завітом. І. Христос приніс у Старий Закон зміни й доповнення, що вносяться Новим Законом: "Не думайте, що Я прийшов порушити закон чи пророків; не порушити прийшов Я, але виконати" (Матвія 5:17). При цьому І. Христос не цурається значущості положень Старого Завіту, вважаючи їх корисними: "Та скоріше небо і земля проминеться, аніж одна риса із Закону загине" (Луки 16:17). Після цих слів Ісус нагадує про старозавітних пророків Авраама й Мойсея (Луки 16:31).

Новий Закон вносить зміни до заповідей Старого Завіту, з'являється Нагірна проповідь. Заборони щодо вчинення суспільно небезпечних діянь стали набагато суворішими:

- 1) "Ви чули, що сказано: "Не вбивай, а хто вб'є, підлягає суду". А Я кажу вам, що всякий, хто гнівається на брата свого, підлягає суду; ... а хто скаже: "божевільний", підлягає гесні вогненної" (Матвія 5:21-22);
- 2) "Мирися з твоїм противником хутко, доки ти ще в дорозі з ним, щоб суперник не віддав тебе судді, а суддя не віддав би тебе слугі, і не вкинуть б тебе до в'язниці, істинно кажу тобі: Не вийдеш звідти, поки не віддаси й останнього шеляга" (Матвія 5:25-26);
- 3) "Ви чули, що сказано: "Не чини перелюбу". А Я кажу вам, що всякий, хто дивиться на жінку з пожадливістю, той уже перелюб з нею в своїм серці. Якщо ж правда око спокушає тебе, вирви його і кинь від себе: бо краще тобі, щоб загинув один

із твоїх членів, а не все тіло твоє вкинуто в пекло" (Матвія 5:27-29);

- 4) "І як правиця твоя спокушає тебе, відітни її і кинь від себе, бо краще для тебе, щоб загинув один із твоїх членів, а не все тіло твоє вкинуто в пекло" (Матвія 5:30);
- 5) "Ще ви чули, що було стародавнім, "Не клянись неправдиво, але виконуй клятви свої перед Господом". А Я вам кажу не клястися зовсім: ані небом, бо воно Престол Божий; ні землею, бо підніжок ніг Його; ні Єрусалимом, бо він місто Царя Великого; ні головою твоєю не клястися, бо не можеш жодної волосини зробити білим або чорним. Але нехай буде слово ваше: "так, так", "ні, ні"; а що понад цього, то від лукавого" (Матвія 5:33-37);
- 6) "Ви чули, що сказано: "око за око, і зуб за зуб". А Я вам кажу не противитись злому. Але хто вдарить у праву щоку твою, підстав йому й другу" (Матвія 5:38-39);
- 7) "І хто захоче судитися з тобою і взяти в тебе сорочку, віддай йому і верхній одяг" (Матвія: 5:40);
- 8) "Ви чули, що сказано: "Люби свого ближнього, і ненавидь ворога твого". А Я кажу вам: любіть ворогів ваших... Бо якщо ви будете любити люблячих вас, яка вам нагорода?" (Матвія 5:43-46);
- 9) "А якщо не будете прощати людям гріхи їхні, то й Отець ваш не простить вам провин ваших" (Матвія 6:15). "Тож усе, як хочете, щоб з вами чинили люди, так чиніть і ви з ними, бо в цьому Закон і Пророки. Заходьте тісними ворітьми, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погибелі, і багато хто йде ними; Бо тісні ворота й вузька дорога, що веде до життя, і мало хто знаходить їх" (Матвія 7:12-14);
- 10) "Віддавайте кесарева кесарю, а Боже Богові" (Марка 12:1).

Зазначені нововведення, крім підтвердження старозавітних заповідей, забороняють навіть наблизитися до гріхів вбивства, ворожнечі, перелюбства, крадіжки, брехні (потрібно говорити правду завжди), помсти, судових тяжб, злопам'ятства, непримирен-

ності, а також наказується платити податки земній владі [1, с. 35].

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення впливу християнської релігії на формування правосвідомості громадян, де основи християнського віровчення виступають ціннісною мотивацією та позитивно впливають на свідомість людини.

III. Результати

Навколо людей існують численні спокуси, що призводять до злочинів, угодні противнику Бога, що уособлює сили зла, – Сатані Дияволу, духовній особистості, що постійно закликає й спонукає людей до вчинення злочинів. І Христос забороняв навіть погані помисли, оскільки вони неминуче призводять до суспільно небезпечних діянь: “Неможливо не прийти спокусам, але горе тому, через кого вони приходять: краще було б йому, якби млинове жорно повісили йому на шию і кинули його в море, ніж щоб він спокусив одного з малих цих. Пильнуйте себе, чи її ж згрішить твій брат проти тебе, докори йому, а коли він покається, прости йому” (Луки 17:1–4).

Христос не пояснював, звідки з’явилося зло, і, отже, вважав достатнім те, що відкрито в Старому Завіті. Людина покликана не стільки розмірковувати про зло, скільки боротися з ним. У Євангелії проблема зла – практична проблема, життєве завдання, поставлене перед тими, хто шукає згоду з Божим задумом.

Для християн добро – вільне прийняття волі Божої, а зло – вільний їй спротив. Бог не створював зло, онтологічно його взагалі не існує, воно є лише відхилення від добра, щось на зразок паразита або хвороби людського серця, яке не чує Бога.

У науковому богослов’ї велике значення приділено догматам. Вони дають змогу створити систему віровчення з єдиними вихідними установками та принципами. Вони є особливим типом соціальних норм, що забезпечують функціонування релігійної організації шляхом регуляції поведінки віруючих. Крім того, догмати забезпечують зв’язок релігійної теорії із церквою. Вироблені теологами богослов’я догмати набувають нормативного характеру через санкціонування їх церквою.

У ранньому християнстві його ідеологи намагалися формулювати юридичне обґрунтування певного становища релігійної організації в суспільстві того часу, апелюючи до природного й цивільного права, рівності всіх перед суспільним законом, у тому числі незалежно від віри, вимагаючи дотримання принципу свободи совісті. Тертуліан і Афіногор, християнські мислителі II ст., волали до милості римської влади, стверджуючи, що релігії повинні бути прийнятні через переконання, а не насильно [2, с. 130–131].

Ідеї християнських теологів періоду годині і періоду панування церкви помітно відрізняються. Богослови Середньовіччя заперечували свободу совісті, жорстоко переслі-

дуючи інакомислення, обґрунтовуючи наддержавну роль церкви, її монопольне панування над умами не тільки вірян. Канонічне й церковне право, більш детально регламентуючи суспільно небезпечну поведінку, все ж суперечило Закону Христа, причому принципово, в найголовнішому: в цих помилках Бог відмежовувався від здійснення правосуддя, а його функцію прийняла на себе церква, засуджуючи й караючи, причому не стільки грішників, що порушують заповіді Бога, скільки так званих еретиків, які нібито неправильно розуміють Святе Письмо. Серед останніх найчастіше виявлялися справжні християни. Головним злочином у псевдохристиянстві Вселенської церкви ставало справжнє служіння, яке не вписується в спотворення офіційними богословами вчення І. Христа. Вищою межею цих псевдовчень стало досягнення єдності релігійних і світських правових норм у їх поєднанні, в результаті чого протиправну поведінку стали розглядати як гріховне, а юридичним нормам приписували божественне походження.

Зміст Святого Писання настільки глибокий, що, читаючи його, постійно все далі відходиш від несправедливого, у тому числі суспільно небезпечної поведінки, усвідомлюючи згубність такого веління для себе. Про таку поведінку, що забороняється Богом, у Біблії сказано найрозуміліше: для усвідомлення цього не потрібні ніякі пояснення: не вбивай, не кради, не бреш, не обмовляй, не завдавай ніякої шкоди іншому, не заздри йому (не бажай нічого, що у ближнього твоєго). Але християнські богослови навіть у забороні вбивати вловили таємне, майже зворотне значення, канонізували вбивць-завойовників Володимира, Дмитра Донського, Олександра Невського та інших, закликаючи вірян наслідувати їх, усупереч роз’ясненням самого І. Христа: “Любіть ворогів ваших... Бо якщо ви будете любити люблячих вас, яка вам нагорода?” (Матвія 5:44–46).

З погляду католицької церкви над усіма правовими положеннями й нормами суспільного устрою повинні панувати справедливості і милосердя, що регулюють у цілому все суспільне життя людей. Тому, оцінюючи злочинну поведінку, поряд з порушенням волі Бога підкреслено порушення прав людини.

Церква активно втручається в “мирські справи”, пов’язані з порушенням прав людини. Своє втручання Римсько-католицька церква засновує на біблійному положенні про створення людини (Буття 1:26), життя якої безцінне. Теологічне обґрунтування прав і гідності людини виводиться з того, що оскільки людина створена за образом і подобою Бога, а Ісус Христос, будучи людиною, спокутував рід людський від гріха, остільки церква не може не мати права голосу там, де йдеться про людину, її права і гідність [3, с. 36].

Отже, заповідь: “Не убий” у католицькому розумінні забороняє позбавлення життя лю-

дини, яким би то не було способом, і будь-який мотив не може виправдати вбивство, а також самогубство й заподіяння будь-яких тілесних ушкоджень, які можуть спричинити смерть або завдати шкоду здоров'ю.

Як і в православ'ї, у католицизмі визнається доктрина "справедливої війни", в якій допускається позбавлення життя ворога, що несе смерть, розорення й інші біди, для "загального блага", що вбивством не визнається. Однак, в умовах війни можливе визнання вбивством дій воїна, який не керується християнським принципом "загальної любові і справедливості", що випливає із середньовічної концепції "двох мечів". Її релігійна версія, висунута блаженним Августином, свідчить, що Бог у руки Церкви вклав меч духовний, а в руки імператора – меч світський, який теж повинен використовуватися в інтересах Церкви; і тільки Церква може легітимізувати володіння цим мечем [4, с. 124]. Тому неприпустимо християнину відчувати почуття ненависті ніколи, навіть до ворога, оскільки в мирних умовах воно може знову виникнути за певної ситуації, будучи знайомим душі, і привести до вчинення насильницького злочину проти ближнього свого.

Католицька церква, поряд з констатацією фактів про гріховну поведінку, що включає в себе й вчинення злочинів, приділяє, мабуть, ще більші уваги вихованню "непорочності" світогляду.

З приписом належної поведінки одночасно засуджуються й багато діянь, передбачених також кримінальним законодавством, вчинення яких вважається неприпустимим для християн.

Католицьке віровчення, охоплюючи поглиблені й збагачені Одкровенням знання про людину та громадське життя, висуває таку концепцію товариства із зазначенням шляхів її реалізації, щоб суспільство стало гуманнішим.

Католицизм велику увагу приділяє проблемам забезпечення миру на землі. Вчення святого Августина містить положення про те, що церква завжди виступає на захист людини, виявляє турботу про умови, які дають змогу людині жити в світі. Церква вказує шляхи справедливості не тільки до окремої людини, а й до держави. Одні й ті самі принципи однаково обов'язкові як для окремих людей, так і для держав, "обов'язок яких зберігати й берегти християнські заповіді". Одночасно церква повинна сприяти підтримці держави, її збереженню та зміцненню за допомогою державних розпоряджень і законів настільки, наскільки ці закони не суперечать Закону Божому. Церква також повинна молитися про благополуччя держави, оскільки мир у ній – одночасно і мир для Церкви [6, с. 110–111].

IV. Висновки

Несумісність в інтерпретаціях загальних засад віровчення (Біблії) про суспільно небезпечну поведінку різними конфесіями за-

хідного християнства, які функціонують в Україні, не призводить до суперечностей криміногенного характеру й не викликає необхідності реагування державних правоохоронних органів на розбіжності, що виникають із цих питань.

Православна церква не підпорядкована єдиному світовому центру. Кожна помісна православна церква має певну специфіку конфесійного й етнічного характеру [8, с. 364].

У джерелах православ'я багато уваги приділено питанням порушення Закону Божого. У багатьох таких порушеннях можна виявити схожість із критеріями оцінювання суспільно небезпечної поведінки та інших правопорушень у чинному українському законодавстві. Ця поведінка оцінюється православним віровченням як одна зі складових гріха, гріховної поведінки. Гріх, чи зло, є порушення Закону Божого.

Положення православного богослов'я про суспільно небезпечну поведінку в цілому збігаються з викладеними вище, хоча трактуються детальніше й ширше, а деякі з них містять прямо протилежні застереження.

Тяжкими гріхами в православ'ї визнаються: вбивства, аборти, подружні зради, розпуста в усіх формах, злодійство, лихослів'я, пияцтво, участь у сектах, зв'язок із сатанинськими силами.

Вбивством визнається позбавлення себе життя, будь-якої іншої людини будь-яким способом. Людина винна у вбивстві, якщо навіть убила іншу людину ненавмисно, без наміру; таке вбивство – також тяжкий гріх, тому що в цьому разі той, хто вбив винен у своїй необережності ("Як ти смієш людину погубити заради нізачо, якщо за нього Христос життя Свого не пошкодував", – говорив святий Ніл Синайський) [7, с. 32].

У православних джерелах позбавлення життя іншої людини не називається вбивством, якщо розглядається як допустима дія щодо тих, хто заслужив на це. У таких випадках подібне діяння розглядається як покарання, яке віднесено до заходів мирського суду. Мирський суд – це така дія "владу притримати", за допомогою якої у певних випадках припиняється зло і встановлюється правота або, навпаки, злочинність учинків людини перед Богом і людьми.

Православ'я однаковою мірою звертає увагу на вбивство духовне, як і вбивство фізичне. Під духовним вбивством розуміється спокуса вчинення гріховних діянь, становлення на шлях порочного життя. При цьому людина, що вчинила злочин, хоча і є грішником, але водночас може розглядатися і як жертва духовного вбивства. Вбивцею тут визнається особа, яка "спокусила" або штовхнула іншу (жертву) на вчинення суспільно небезпечного або взагалі будь-якого протиправного діяння будь-яким способом.

Оскільки православ'я ґрунтується на Біблії, то воно є миролюбною релігією, закли-

каючи всіх людей бути миротворцями, тобто жити в світі й ворогуючих людей примиряти або молитися за їх спасіння.

З православної точки зору неприпустимі дії, спрямовані на фізичне знищення чи заподіяння шкоди будь-якій національній, релігійній групі. Про рівність і однакову цінність усіх людей говорив святий Максим Сповідник: "Чоловіки, жінки, діти, глибоко розділені щодо племені, народності, мови, суспільного становища, роду діяльності, вченості, гідності, стану... – всі вони втілені Церквою в Дусі. Усім їм однаковою мірою Вона повідомляє Божественну форму. Всі отримують єдину природу, не здатну до поділу, – природу, яка дає змогу більше не рахуватися з численними й глибокими відмінностями між людьми". Ці діяння також забороняються заповіддю: "Не убий" [9, с. 36].

Аналіз механізму правового регулювання державно-релігійних відносин показує, що державою досить докладно позначені межі правомірної діяльності різних конфесій, а це має й важливе запобіжне значення, оскільки є інструментом протидії поширенню екстремістських псевдорелігійних формувань.

Для вирішення завдань соціальної антикримінальної профілактики найважливішого значення набуває співпраця державних органів з традиційними для України конфесіями, які характеризуються діями з підтримання офіційної влади та зниження соціальної напруженості, що мають методіку виявлення деструктивних, окультних і сатанинських об'єднань.

Легітимізація релігійних об'єднань позитивної спрямованості й створення сприятливих умов для їх діяльності державними органами

сприяє поширенню світоглядних установок, які мають кримінологічне значення. Разом з тим це сприяє виробленню правильної релігійної орієнтації в населення, перешкоджає поширенню впливу релігійно-екстремістських формувань криміногенного характеру.

Список використаної літератури

1. Касторский Г. Л. Проблемы криминологии религии / Г. Л. Касторский // Криминология в развитии. – 2002. – № 2. – С. 35.
2. Радугин А. А. Введение в религиоведение: теория, история и современные религии : курс лекций / А. А. Радугин. – Москва, 1997. – С. 130–131.
3. Овсиенко Ф. Г. Социально-этическое учение современного католицизма / Ф. Г. Овсиенко // Научный атеизм. – Москва, 1987. – С. 36.
4. История религии : учеб. пособ. / под ред. А. Н. Типсиной. – Санкт-Петербург, 1997. – С. 124.
5. Эскрива Х. Путь / Х. Эскрива ; пер. Н. М. Трауберга. – Москва : Рудомино, 1995. – С. 89.
6. Майка Ю. Социальное учение католической церкви / Ю. Майка. – Рим ; Люблин, 1994. – С. 110–111.
7. Слободской С. Закон Божий для семьи школы / С. Слободской. – Свято-Троїцька Сергієва Лавра, 1993. – С. 32.
8. Христианство : словарь / под ред. Л. П. Митрохина и др. – Москва, 1994. – С. 395.
9. Касторский Г. Л. Мировые религии и преступность : монография / Г. Л. Касторский под ред. В. П. Сальникова. – Санкт-Петербург, 2001. – С. 36.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2011

Леоненко Т. Е. Влияние христианской религии на формирование ценностного правосознания в контексте противодействия преступности

В статье раскрываются актуальные вопросы влияния христианской веры на формирование правосознания граждан. Предоставляется характеристика основ православного и католического вероучения, где определяются понятия добра и зла, общественно опасного поведения и соотношения норм Святого Писания с нормами уголовного права и криминологии.

Ключевые слова: религия, христианство, православие, католицизм, норма, правосознание, общественная опасность.

Leonenko T. The Influence of the Christian Religion on the Formation of Values of Justice in the Context of Fighting Crime

The article describes the topical issues of the influence of the Christian faith in the formation of legal awareness of citizens. Given characteristic fundamentals of Orthodox and Catholic doctrine which defines the concept of good and evil, obestvenno-dangerous behavior and correlation rules the Scriptures with the rules of criminal law and criminology.

Analysis of the mechanism of legal regulation of state-religious relations shows that the state in some detail the marked boundaries of lawful activities of different faiths, and it has an important warning value as an instrument combating the spread of extremist pseudo-religious groups.

In solving problems of social prevention Anticriminal critical importance of state cooperation with traditional denominations Ukraine, characterized by actions to maintain the official authorities and reduce social tensions that are destructive detection method, occult and satanic associations.

Legitimize religious associations positive direction and create favorable conditions for their activities by public authorities promotes philosophical systems that have criminological significance. However, it helps produce the correct religious orientation among the population, prevents the spread of the influence of religious extremist groups criminogenic nature.

Key words: religion, Christianity, Orthodoxy, Catholicism, the rule of justice, public danger.